

направлення в сфері здравоохранения, что определенным образом негативно влияет на введение новой политики здравоохранения.

In the article scientific sources are analysed and the state of forming and realization of public policy is investigated in industry of health protection in works of the Ukrainian scientists. It is marked on the necessity of taking into account and importance of each of the outlined directions in forming of politics of health protection. Specified on importance of revision and change of not only all system of health protection in the state but also philosophy of relation of man to the own health. Drawn conclusion about existence of small amount of labours of political science direction in the field of health protection, that definitely negatively influences on introduction of new politics of health protection.

Стаття надійшла до редколегії 08.04.2015

УДК 343.222.4:616-051

Галкін І. Г., Національний університет водного господарства та природокористування

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

В статті проаналізовано кримінальну відповідальність медичних працівників за вчинення професійних злочинів відповідно до Кримінального кодексу України. Визначено поняття професійний злочин а також актуальність дослідження юридичної відповідальності медичних працівників.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На жаль, на сьогоднішній день працівники медичних установ мають нечітке уявлення про правові засади відповідальності за вчинення ними професійних злочинів. Саме тому, кримінальна відповідальність медичних працівників за вчинення ними професійних злочинів потребує доступної методології і є актуальним науковим пошуком сьогодення.

Метою статті є визначення кримінальної відповідальності медичних працівників за вчинення ними професійних злочинів відповідно до чинного КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання юридичної відповідальності працівників медичних установ висвітлені в працях С.Г. Стеценка, В.В. Сташиса, Ю.В. Бауліна, М.В. Радченко, А.А. Тарасової та інших.

Виклад основних положень. Кору́мпованість сфери охорони здоров'я, значні показники порушень прав на належну медичну допомогу, сучасний міжнародний досвід, особливий правовий статус медичних працівників, особливий характер взаємовідносин лікаря та пацієнта – все це обумовлює організацію та створення дієвих гарантій забезпечення та реалізації прав на охорону здоров'я. Важливим в таких гарантіях є ефективний вплив на суб'єктів, що можуть бути потенційними правопорушниками в сфері охорони здоров'я. Вплив може здійснюватись як шляхом заохочення медичних працівників (майнового і немайнового характеру) так і встановлення жорсткої відповідальності за правопорушення, вчинені у зв'язку із виконанням ними своїх повноважень. Щодо заохочень, то вітчизняне трудове законодавство передбачає розвинену систему преміювань та додаткових доплат лікарям. Зокрема, це надбавки за почесні звання, надбавки за знання та використання в роботі іноземної мови, надбавки за високі досягнення у праці, виконання особливо важливої роботи, доплата за шкідливість і напруженість праці, премії, доплати за роботу в нічний час, доплати за вислугу років, доплати за категорії та інші. Неврегульованим на законодавчому рівні залишається питання встановлення ефективної системи дієвих та справедливих санкцій за порушення медичного законодавства.

Як свідчить практика, переважна більшість медичних працівників та навіть керівників закладів охорони здоров'я мають поверхове уявлення про юридичну відповідальність, яка встановлена чинним законодавством за правопорушення у сфері охорони здоров'я [1]. При цьому знання про підстави, види і наслідки юридичної відповідальності, з одного боку, дисциплінує медичних працівників, а з іншого – зменшує ймовірність безпідставного притягнення їх до відповідальності.

Зважаючи на збільшення кількості позовних заяв громадян щодо неналежного надання медичної допомоги, проблемам юридичної відповідальності медиків за професійні правопорушення треба приділяти значно більше уваги.

Тому дослідження юридичної (зокрема кримінальної) відповідальності медичних працівника за вчинення ними правопорушень та злочинів є актуальним науковим пошуком сьогодення. В теорії права існує загально визнана думка, що юридична відповідальність – це процес застосування заходів примусу уповноваженими державними органами до особи, яка вчинила дії, що передбачені чинними нормативними актами як правопорушення, злочини чи проступки [6].

Так, у відповідності до статті 80 «Основ законодавства про охорону здоров'я» особи, винні у порушенні вимог медичного законодавства,

несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством України. Розвиток цих видів відповідальності, передусім зумовлений прийняттям Цивільного кодексу України, поступовим розвитком законодавства з охорони здоров'я та напрацювання судової практики в розгляді справ про притягнення медичних працівників до відповідальності [5].

Найжорсткішим видом відповідальності медичних працівників є кримінальна відповідальність. Кримінальна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що полягає у обов'язку особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння (злочин) зазнати обмежень прав у формі кримінального покарання. Підставою притягнення медичного працівника до кримінальної відповідальності є вчинення ним злочину. Важливим та достатньо дискусійним на сьогоднішній день є питання «професійних медичних злочинів», адже саме за їх вчинення медичний працівник притягається до кримінальної відповідальності, як особливий суб'єкт злочину. Детальне визначення цієї категорії, на наш погляд, надає С.Г. Стеценко, який вказує, що під професійним злочином слід розуміти умисне або необережне діяння, вчинене медичним працівником при виконанні професійних обов'язків, заборонене кримінальним законом під загрозою покарання [6]. Вичерпний перелік таких злочинів міститься в Кримінальному кодексі України. З метою аналізу законодавчої регламентації кримінальної відповідальності медичних працівників за вчинення ними професійних злочинів ми спробуємо дослідити окремо кожен склад злочину, який на нашу думку є професійним в медичній сфері.

Характеризуючи професійні злочини не можна змовчати про ст. 119 КК України «Вбивство через необережність». Ця стаття встановлює загальну норму стосовно кримінальної відповідальності за неумисне заподіяння смерті іншій людині. Певним негативом є відсутність спеціальної норми за лікарську помилку (вчинену по необережності), яка призвела до летальних наслідків, адже природа медико-професійних злочинів носить особливий суспільно-небезпечний характер. На сьогоднішній день неумисне завдання медичним працівником смерті іншій людині кваліфікується за статтею 119 КК України «Вбивство через необережність». Відповідальність за таке діяння – обмеження або позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років [3].

Одним із професійних злочинів медичних працівників є неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хвороби. За такі дії КК України встановлює відповідальність у вигляді обмеження або позбавлення волі на строк до трьох років. Якщо ж такі дії призвели до зараження такими хворобами двох чи більше осіб, то

особа-злочинець, яка їх вчинила підлягає позбавлення чи обмеження волі на строк від трьох до восьми років. Разом з тим до особи, яка вчинила такий злочин застосовується додаткове покарання – позбавлення права обіймати посади, пов'язані з медичною чи фармацевтичною діяльністю на строк до трьох років. Доцільність застосування такого додаткового покарання не викликає сумнівів, з огляду на характер злочинного діяння.

Кримінальним переслідуванням забезпечуються і окремі аспекти порушення лікарської таємниці медичними працівниками відносно своїх пацієнтів. У відповідності до статті 132 КК України розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самочинно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та його результатів, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків, тягне за собою кримінальну відповідальність [2]. Санкція такого суспільно-небезпечного діяння – альтернативна, а отже на розгляд суду до суб'єкта, який вчинив цей злочин може бути обрано один з таких видів покарань, а саме:

- штраф від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- громадські роботи на строк до двохсот сорока годин;
- виправні роботами на строк до двох років;
- обмеження волі на строк до трьох років.

Також до осіб які вчинили цей злочин може застосовуватись додаткове покарання – позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Окремої уваги заслуговує і стаття 134 КК України «Незаконне проведення абортів». З огляду на те, що Постанова КМУ № 144 встановила, що у випадку хвороби вагітної жінки (з числа встановлених в додатку до постанови) за її заявою Міністерством охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управлінням охорони здоров'я обласної та Севастопольської міської державних адміністрацій і Головним управлінням охорони здоров'я Київської міської державної адміністрації створюється комісія. Така комісія приймає рішення щодо штучного переривання вагітності [7]. У випадку прийняття позитивного рішення про переривання вагітності, воно здійснюється в акредитованих закладах охорони здоров'я особою яка володіє необхідною спеціальною медичною освітою. Такий аборт визначається законним. Щодо неза-

конного аборту, то ст. 134 КК України передбачає 2 окремих склади злочинів, пов'язаних із незаконним проведенням аборту. По-перше проведення аборту особою, яка не має спеціальної медичної освіти карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадськими роботами від ста до двохсот со-рока годин, виправними роботами від двох років, обмеженням волі на строк до двох років. По-друге, незаконне проведення аборту, якщо воно спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої, – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [2]. Другий склад злочину є матеріальним та передбачає настання негативних наслідків.

Задекларована в КК України і кримінальна відповідальність за незаконну лікувальну діяльність. Незаконна лікарська діяльність це заняття лікувальною діяльністю без спеціального дозволу, здійснювана особою, яка не має належної медичної освіти. Склад вказаного злочину матеріальний, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є спричинення такими діями тяжких наслідків для хворого. У відповідності до статті 138 КК такі дії караються виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Особливої уваги заслуговує норма статті 139 КК України, адже вона встановлює відповідальність за ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого. Підлягає з'ясуванню категорія «поважні причини», адже у відповідності до вказаної статті за їх присутності діяння, що містить ознаки такого злочину не можуть визначатись як злочин. З цього приводу, на наш погляд є коректною думка В.В. Сташиса та Ю.В. Бауліна, вони відзначають, що поважними причинами, які не дали можливості надати допомогу можуть визнаватися: дія нездоланної сили, поломка автомобіля, на якому медичний працівник доїжджав до хворого, знесений повністю міст через річку, дія інших стихійних сил природи. Поважною причиною може також визнаватися хвороба самого медичного працівника, відсутність у нього медикаментів чи інструментів або практичного досвіду тощо. Питання про визначення причини поважною вирішує суд. В даному випадку медичний працівник не може посилається на такі обставини як неробочий час, відпочинок, відпустка та інші. [4].

Ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років.

Разом з тим ненадання допомоги хворому медичним працівником без поважних причин можуть призвести до тяжких наслідків, в тому числі і до смерті. Законодавець вказану ситуацію виокремлює в окремий склад злочину, передбачаючи його в ч. 2 ст. 139 КК України визначаючи для нього більш жорстке покарання, а саме: обмеження волі на строк до чотирьох років або позбавлення волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Важливою складовою забезпечення прав і свобод пацієнтів в тій чи іншій країні є встановлення в кримінальному законодавстві відповідальності за невиконання професійних обов'язків медичним працівником. В КК України, цим діям присвячена стаття 140, відповідно до неї невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого, – карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк [4].

Невиконання професійних обов'язків може полягати в:

- відмові від госпіталізації хворого, який потребує невідкладної допомоги;
- відмові від проведення діагностики захворювання або проведення невідкладної операції чи іншого втручання;
- залишенні хворого без належного нагляду чи контролю;
- недбалому проведенні операції або інших процедур;
- неправильному дозуванні лікарських препаратів;
- порушенні певних правил при приготуванні ліків;
- порушенні строків і порядку проведення передбачених законодавством профілактичних медичних оглядів, щеплення тощо [3].

Частина друга статті 140 встановлює кримінальну відповідальність за неналежне виконання чи невиконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому (особі, якій не виповнилось 18 років). Такі діяння

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Під правовою охороною знаходиться порядок залучення людей до проведення клінічних випробувань лікарських засобів. Такий порядок регламентований в Законі України «Про основи законодавства про охорону здоров'я» та Наказі Міністерства охорони здоров'я № 690 від 23.09.2009 року «Про порядок проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань». У відповідності до ст. 141 КК України порушення прав пацієнта, пов'язане із проведенням клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо ці дії спричинили смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки карається обмеженням або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років;

Не залишилось і поза увагою законодавця і незаконне проведення дослідів над людиною. За статтею 142 КК України такі діяння тягнуть за собою кримінальну відповідальність, якщо це створювало небезпеку для життя чи здоров'я людини. Санкція названої статті альтернативна та передбачає штраф до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або обмеження волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [4].

Разом з тим, частина 2 статті 142 передбачає, що незаконне проведення дослідів, вчинені щодо неповнолітнього, двох або більше осіб, шляхом примушування або обману, а так само якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я потерпілого, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого [2].

Поступово отримує розвиненої форми і вітчизняне правове регулювання трансплантації органів або тканин людини. В статті 143 КК України встановлено, що порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Жорсткішою є відповідальність за вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх

трансплантації. Караються такі діяння – обмеженням або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Якщо ж дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені щодо особи, яка перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного, то вони караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

В частині 4 ст. 143 КК України встановлено кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю органами або тканинами людини. Вказані дії караються обмеженням або позбавленням волі на строк до п'яти років. Разом з тим, ч. 5 ст. 143 КК України встановлює такі обтяжуючі обставини цього злочину:

- потерпіла особа, перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного;
- злочин вчинений за попередньою змовою групою осіб;
- винна особа брала участь у транснаціональних організаціях, які займаються незаконною торгівлею органами або тканинами людини.

За наявності вказаних обтяжуючих обставин незаконна торгівля органами або тканинами людини карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Кримінальний кодекс України визначає кримінальним злочинном насильницьке донорство. Насильницьке донорство взаємності від обставин злочину може каратись обмеженням чи позбавленням волі на строк до п'яти років або позбавленням права обіймати посади в закладах охорони здоров'я, або займатись лікарською діяльністю на строк до трьох років або виправними роботами на строк до двох років або штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Позбавлення права обіймати посади в закладах охорони здоров'я, або займатись лікарською діяльністю на строк до трьох років в окремих випадках може застосовуватись як додаткове покарання [2].

Надто важливим є основи правового забезпечення лікарської таємниці. До такого забезпечення можна віднести і кримінально-правове, основу якого складає норма ст. 145 КК України «Незаконне розголошення лікарської таємниці». У відповідності до неї умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння

спричинило тяжкі наслідки, – карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років. Розголошення лікарської таємниці виражається в незаконному повідомленні іншій особі (особам) цієї інформації. Вона може передаватися в розмові, в тому числі телефонній, в листі, доповідях, виступах, лекціях, по телебаченню, радіо або в періодичній пресі.

Висновки. Як свідчить зміст вітчизняного кримінального законодавства, кримінальна відповідальність медичних працівників за вчинення професійних злочинів віднайшла своє нормативне закріплення. Разом з тим, відповідно до Листа Міністерства юстиції України від 20.06.2011 «Відповідальність медичних працівників» на практиці існують проблеми недостатньої поінформованості про кримінальну відповідальність керівників закладів охорони здоров'я [1]. З огляду на таку ситуацію, на наш погляд, необхідно розробити дієву методологію інформування медичних працівників про діяння, які підпадають під кримінально-правову заборону а також покарання, які встановлені за них.

Бібліографічний список:

1. Відповідальність медичних працівників – Лист Департаменту конституційного, адміністративного та соціального законодавства управління соціального, трудового та гуманітарного законодавства від 20.06.2011. – [Електронний ресурс], режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0040323-11>
2. Кримінальний кодекс України Закон від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс], режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/234114?test=dCCMfOm7xBWMzBDEZi3aVvYnHI4uws80msh8Ie6>
3. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / К82 Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. – 1196 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / НЗ4 За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка – 7-ме вид., переробл. та до-пов. – К. : Юридична думка, 2010 – 1288 с.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон від 19.11.1992 № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page3>
6. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України : підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.

7. Сучасне українське медичне право : монографія / [за заг. ред. С. Г. Стеценка]. – К. : Атіка, 2010. – 496 с.

В статті проаналізована уголовная відповідальність медичинських работников за совершение професіональних преступлений в соответствии с Уголовным кодексом України. Определено понятие професіональное преступление а также актуальность исследования юридической ответственности медичинських работников.

In the article the criminal responsibility of health workers for committing professional crimes under the Criminal Code of Ukraine. The concept of professional crime and relevance of research legal responsibility of medical workers.

Стаття надійшла до редколегії 09.02.2015

УДК 343.2.7

Кантока М. Г., прокуратура Ленінського району м. Полтави

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ

У статті розглядаються основні підходи до формування інституту кримінальних проступків. Наголошується, що інститут кримінальних проступків може стати альтернативою нагляду за додержанням і застосуванням законів, задля ефективного реагування на факти порушення прав громадян та інтересів держави. Особливу увагу приділено наслідкам скасування загального нагляду у прокуратури. Як наслідок, органи прокуратури позбавляються повноважень щодо ефективного реагування на порушення в діяльність громадян, підприємств, установ та організацій поза сферою кримінального судочинства.

Актуальність теми дослідження. В умовах розвитку нашої держави в напрямку демократії та бажання пришвидшити процес Євроінтеграції, спроба гуманізації сфери кримінальної відповідальності об'єктивно обумовлюють створення та введення в дію нового для українського законодавства інституту, який передбачав б впровадження відповідальності за вчинення кримінальних проступків. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України проблема запровадження інституту кримінального проступку набуло неабиякої актуальності. Це дозволить сформувати цілісну концепцію